

Духовність та відповідальність як екзистенціали людського буття

Т.В.Алексєєва. Духовність та відповідальність як екзистенціали людського буття. Статтю присвячено дослідженню психологічних особливостей екзистенціалів як духовно-практичних феноменів, що характеризують емоційно-психологічні переживання особистості та є результатом її вільного вибору.

Висвітлено особливості кризи основних буттєвих і ціннісних параметрів людського існування. Наведено основні наукові напрями дослідження проблеми духовності.

Окрему увагу у статті присвячено співвідношенню духовності та відповідальності як провідних елементів професійної придатності майбутнього фахівця.

Підкреслено важливість розвитку відповідальності в студентський період життя людини, коли в ході особистісного і професійного становлення йде усвідомлення й інтерпретація життєвого досвіду, відбувається набуття професійних навичок.

Ключові слова: екзистенціал, духовність, відповідальність, майбутній фахівець, людське буття, студентство, професійне становлення, життєвий досвід.

Т.В.Алексєєва. Духовность и ответственность как экзистенциалы человеческого бытия. Статья посвящена исследованию психологических особенностей экзистенциалов как духовно-практических феноменов, которые характеризуют эмоционально-психологические переживания личности и являются результатами ее свободного выбора.

Рассмотрены особенности кризиса основных сущностных и ценностных параметров человеческого существования. Проанализированы основные научные направления исследования проблемы духовности.

Отдельное внимание в статье посвящено соотношению духовности и ответственности как ведущих элементов профессиональной пригодности будущего специалиста.

Подчеркнута важность развития ответственности в студенческий период жизни человека, когда в ходе личностного и профессионального становления осознание и интерпретация жизненного опыта, происходит приобретение профессиональных навыков.

Ключевые слова: экзистенциал, духовность, ответственность, будущий специалист, человеческое бытие, студенчество, профессиональное становление, жизненный опыт.

Постановка проблеми. Модернізація сучасної вищої освіти вимагає від майбутнього фахівця високого рівня професійної підготовки, компетентності та конкурентоздатності. Це, у свою чергу, передбачає готовність і здатність людини протистояти напруженості повсякденного життя та професійним стресам.

Життєва активність сучасної особистості та подолання певних труднощів безпосередньо пов'язані з якісним перетворенням внутрішнього світу людини, яке відбувається у її професійній діяльності. Таке перетворення є характерним для зрілої особистості, оскільки сприяє формуванню професійної зрілості та подальшому розвитку особистісного потенціалу.

Але глобальною проблемою сьогодення є криза основних буттєвих і ціннісних параметрів людського існування. Майбутній фахівець повинен внутрішньо сприймати та усвідомлювати труднощі, свою здатність щодо їх розв'язання відповідно до своїх цінностей, моральних ідеалів та спрямованості, осмислювати й зберігати екзистенційні цінності і поняття.

Уміння здобувати професійні знання, вміння та навички, креативно та відповідально застосовувати їх з метою досягнення високих рівнів професійної діяльності передбачає здатність суб'єкта навчання втілювати у життя творчу свободу пізнання, духовну складову, розвивати позитивні моральні якості, формувати релігійний світогляд життєдіяльності особистості.

Саме тому **метою статті** є теоретичний розгляд проблеми відповідальності та духовності як екзистенціалів людського буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Людське буття у світі розглядається науковцями у межах екзистенційної філософії та філософії культури – *екзистенція* (С. К'єркегор), *Dasein – людське існування* (М. Гайдеггер), *життєвий світ* (Е. Гуссерль), *культурні світи* (О. Шпенглер, А. Тойнбі), *гранична ситуація* (К. Ясперс) тощо.

За С. К'єркегором екзистенція стосується лише людини та залежить від її вибору, що супроводжується глибоким внутрішнім конфліктом. Це дає людині можливість усвідомити свою первинну естетичну основу, що полягає лише у постійній потребі задовільняти дедалі нові бажання.

Екзистенція за С. К'єркегором реалізується людиною завдяки лише етичному підґрунтю, що дозволяє людині оцінити себе більш повно, глибоко та повноцінно. При цьому для будь-якої людини суттєвою виступає тільки власна екзистенція, що слугує основою здійснення самостійного вибору.

М. Гайдеггер вважає екзистенцію як точкове залучення людини до наявного світу через безпосереднє предметне оточення. За М. Гайдеггером екзистенція є способом людини приходити до себе самої.

Ж.-П. Сартр розглядає екзистенцію як своєрідну передумову реального здійснення конкретного людського життя. Він пов'язує її з визнанням і прийняттям на себе свого авторства, тотального невиправдання своїх виборів, рішень та особистої відповідальності [8].

К. Ясперс розуміє екзистенцію як дещо, що залучає людину до незбагненого та саме виступає незбагненим.

Отже, екзистенціал є вагомим чинником, який визначає буття конкретної людини, її ставлення до життя й смерті, до самооцінки свого становища у світі та в людському середовищі. Інакше кажучи, своєрідною ознакою цього чинника людського існування є, насамперед, його тотальний вплив на внутрішній стан, ставлення людини до дійсності, її поведінку та самооцінку як на рівні індивідуального буття, так і на рівні буття соціальних груп.

Проте, він набуває значення не у повсякденному існуванні, а в ситуації нестабільності або соціального конфлікту тощо.

На думку науковців, екзистенціали поділяються на:

- характеристики індивідуального людського життя, людської екзистенції;
- чинники впливу на людське буття на рівні соціальної групи за особливих (екстремальних) умов, тобто екстремальними екзистенціалами людського буття є *страх* та *ентузіазм*. Ці екзистенціали є полярними *точками опори* у вчинках і поведінці людських спільнот.

Екзистенціалам людського буття з позицій психології присвячені наукові розвідки М. Босс, Л. Бінсвангера, Є. Зубарева, В. Летуновського, Д. Вульф, С. Братченко, А. Добрович та інших дослідників.

С. В. Копилова та інші дослідники вважають, що екзистенціали людського буття є *духовно-практичними феноменами*, що характеризують емоційно-психологічне переживання особистості в її граничному стані та є результатом її свідомого (вільного) вибору, зумовленого комплексом зовнішніх і внутрішніх факторів [5, С. 113-115].

Згідно з поглядами С. А. Ісаєва, екзистенціал є *категорією людського буття, що виступає як спонукання до чинного існування* [4].

Найуніверсальнішими із екзистенціалів є *самотність, смерть, свобода, відповідальність, любов, віра, надія, втрата, образа, радість, вдячність, щастя, вибір, духовність, осмисленість* тощо.

Отже, теоретичні погляди та підходи науковців щодо тлумачення поняття *екзистенціал*, надали нам можливість більш детально зупинитися на таких, як *відповідальність* та *духовність* особистості.

С. Ожегов визначає *духовність* як властивість душі, що полягає у превалюванні духовних, моральних та інтелектуальних інтересів над матеріальними.

Духовність є особистісним ресурсом людини, який забезпечує її повноцінний розвиток і саморозвиток, засвоєння соціального досвіду з метою перетворення власної природи. Одночасно духовність є метою і результатом становлення особистості. Поза контекстом духовності неможливо обґрунтувати відмову людини від зусиль щодо ухвалення власного рішення від особистісного і духовного розвитку на користь задоволення примітивних чуттєвих потреб, спрощення людських взаємин і зведення їх до поведінкових реакцій на стандартні ситуації.

Сучасні українські науковці наголошують, що основними напрямками дослідження духовності є:

- *філософсько-релігієзнавчий*, предметом якого є духовність як досконалість віри в надприродні сили (Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, В. Сухомлинський, Г. Ващенко);
- *культурологічний*, у контексті якого духовність постає як спосіб самобудови особистості в межах культурного світу через самовизначення і самоспрямування, що передбачає не лише знання, але й почуття, осмислення дійсності, здатність до співпереживання (П. Ігнатенко, В. Плужний, М. Пірен, В. Москаленко, В. Рибалка, Л. Крицька);
- *соціально-психологічний*, у якому духовність розглядається як багатовимірний соціально-історичний феномен, специфічність виявів якого зумовлена своєрідністю всесвітньої історії як поліцентричного утворення (Г. Костюк, С. Максименко, М. Боришевський, М. Савчин, В. Москалець, Г. Балл, В. Моргун, Е. Помиткін).

Проблема духовності та духовного розвитку особистості завжди привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців (М. Бердяєв, І. Бех, М. Боришевський, Б. Братусь, З. Карпенко, О. Киричук, С. Максименко, В. Москалець, М. Савчин, Т. Саннікова, Ж. Юзвак та ін.).

Так, С. Максименко, М. Боришевський, В. Москалець, М. Савчин та інші дослідники вважають, що умовою успішного розвитку духовності особистості слугує рання генеза особистості, духовна позиція власне вихователів і визначеність їхніх ідеалів, розвиток духовних цінностей, релігійної свідомості та самосвідомості особистості.

І. Бех розглядає духовність як *зосередженість на моральній культурі людства, вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі і зосередженість на моральній культурі людства*. Також науковець розуміє під духовністю особистості *Дух, який перебуває в ній через прийняття Христа* [1].

Спираючись на думку дослідника, духовність визначає передусім ставлення людини до вищого світу, до Бога, а через нього і ставлення до інших людей. У цьому розумінні головними цінностями виступають *віра, надія і любов*.

Учений вважає, що саме духовне самовизначення є вектором особистісного розвитку. Так, вчинкове додержання певної духовної цінності тотожне свободі, оскільки діяти духовно означає діяти згідно з особистісною сутністю, так як вона є результатом морально-духовної самозміни особистості.

Отже, І. Бех робить висновок, що духовна свобода має сенс для особистості, коли об'єктивована в ній воля обмежується її відповідальністю. Дане обмеження окреслюється межами суспільно значущих цінностей, що визначають моральну культуру суспільства й спрямовують її до культури гідності.

М. Й. Боришевський у своєму дослідженні «*Особистість у вимірах самосвідомості*» [2] визначає, що духовність є однією з найважливіших характеристик людини як особистості, як активного суб'єкта міжлюдських взаємин. У духовності опосередковано чи безпосередньо виявляються певні особливості ставлення особистості до інших, до явищ навколишньої дійсності, до самої себе, до всього того, що вона здобула впродовж життя. Лише духовно довершена людина при всій своїй неповторності здатна відчувати себе частиною інших, зрозуміти те, що тільки завдяки іншим, завдяки творенню добра для інших вона може якнайповніше розвинути й реалізувати себе, досягнути сенс людського життя.

Б. Братусь розглядає суть людини через її ставлення до іншої людини як до самоцінності, до істоти, що втілює собою нескінченні потенції людського роду. На думку дослідника, духовність належить до родових визначень людського способу життя, виступає у всьому своєму багатстві і різноманітті як суб'єктивне

буття, особливий рід реальності. Психологічним підґрунтям духовності є розум і мислення, світ людських ідей і споглядань та такі емоційно-вольові властивості і стани, як доброта, любов, розкаяння, упокорювання.

Науковець зазначає, що духовність додає сенсу життю людини, відкриває людині доступ до любові, совісті, відчуття обов'язку, до правосвідомості і державності, до мистецтва, науки і релігії, указує людині, що є для неї головним і найбільш цінним [3, С. 198].

З. Карпенко відзначає особистість як духовний суб'єкт у ціннісному просторі, виходячи з таких теоретичних позицій: по-перше, особистість є структурною (змістовою) і функціональною єдністю, що здійснює певне духовне устремління (ціннісне ставлення); по-друге, з позицій системного підходу можливим є теоретичне моделювання ціннісної свідомості особистості. Визначення особистості під кутом зору її духовних (суб'єктних) здібностей дозволяє поєднати різні площини їх аналізу.

На думку дослідника, суб'єктність є способом реалізації людиною свого духовного потенціалу, що репрезентує її вроджену здатність до саморозвитку і самовизначення в просторі мотиваційно-ціннісних відношень. Розгортання теоретико-семіотичних віх суб'єктності (духовності) у людини здійснюється через рівні індивіда (організму), моносуб'єкта (іпостась людини як власне суб'єкта), полісуб'єкта (особистості), метасуб'єкта (духовне буття людини) до абсолютного суб'єкта.

Автор розуміє рівень абсолютного суб'єкта як універсальність, яка фіксує вищий ступінь духовного розвитку людини і виявляється в повному усвідомленні сенсу свого життя, у знанні своєї причетності до світу, у відчутті духовної єдності з Універсумом.

О. Киричук та інші представники суб'єктно-вчинкового підходу у психології пояснюють сутність психологічних проблем людського життя шляхом поєднання філософсько-психологічного, власне психологічного та культурологічного підходів.

На їх думку, духовність як інтегральна здатність особистості до самодетермінації та творчої активності, самотрансценденції до світу ідеальних, об'єктивно існуючих цінностей, самоактуалізації людських здібностей, пошуків та реалізації її покликання є мірою суб'єктності, тобто вродженої характеристики індивіда, способу його буття в суспільстві.

Отже, людина як суб'єкт власної психічної діяльності несе особисту відповідальність перед собою за своє становлення,

функціонування та розвиток і ставиться до своєї психіки, як до цінності. Формування суб'єктивного світу людини відбувається в онтогенезі, основу якого складає ядро суб'єктності, яке послідовно розвивається з відчуття самості, потім перетворюється на постійне почуття ідентичності та закріплюється надалі в динамічному «Его» особистості, її діяльності та вчинках.

В. Роменець тлумачить вчинок як екзистенційно-онтологічний феномен, здійснюючи який людина знімає *чуже* в іншій суб'єктивності, освоює це *чуже* і втілює його у форми своєї індивідуальності. На думку дослідника, вчинок є продуктивним обміном духовними змінами між своєрідними особистостями і цей обмін є живою прогресуючою і творчою комунікацією [6, С. 396].

Здійснюючи вчинки, люди встановлюють нескінченну гаму моральних/аморальних відносин гідності, любові, альтруїзму, духовності або егоїзму, агресії, жорстокості тощо. Концепція вчинку В. Роменця є близькою до діалогічної психології у визнанні важливої ролі моральних і духовних цінностей в житті як *вчинкової комунікації*.

Духовне життя тісно пов'язане з практичною матеріальною стороною буття, а роль і місце духовного в реальній життєдіяльності людини визначаються умовами її виховання і навчання, а також власною активністю.

Духовність сприяє встановленню гармонійних стосунків особистості з навколишнім світом, пробуджує у людини совість і відповідальність за свою життєдіяльність та свій життєвий вибір.

Інтегральними показниками духовного потенціалу людини, на думку науковця, є: віра в Бога, молитва, трансцендентування; позиція Добра; відкритість до інших, творення любові; внутрішня гармонія, мир із собою та світом, спокій; відсутність негативізму, невротизму, психопатій, акцентуацій; конструктивність, творчість життєдіяльності; мудрість.

Пошуки сенсу життя, самоактуалізація та відповідальність, наявність усвідомлених уявлень про духовність – все це є основними формами прояву духовності. Моральна відповідальність людини як духовної істоти визначається як здатність до самовизначення, що властива людській природі.

М. Бердяєв вважав, що духовність є найвищою якістю та найвищим досягненням людини. На його думку, духовна людина не боїться взяти на себе відповідальність не тільки за свою долю і за долю своїх близьких, але й за долю свого народу, людства, всього світу: *найвища мета життя не економічна, не соціальна, а духовна*.

М. Савчин визначає духовність як *вищий момент людської індивідуальності*. Духовне є те в людині, що завжди може заперечити, сказати *ні*. Духовність покликана ошляхетнювати, прикрашати і біологічне (тілесне), і соціальне в людині, надавати їм гуманістичного змісту [7].

Т. Саннікова визначає духовність як *складний багатоструктурний феномен*, який характеризує внутрішній світ індивіда та виявляє себе через моральність, збереження чистого сумління, безкорисливість, відповідальність, служіння людям через добродіяння, ввічливість у стосунках.

Ж. Юзвак розглядає духовність як *творчу здатність людини до самореалізації та самовдосконалення*, зумовлену такими особливостями когнітивно-інтелектуальної, чуттєво-емоційної та вольової царин, які сприяють успішному формуванню та реалізації потреби у цілеспрямованому пізнанні та ствердженні в її життєдіяльності істини, загальнолюдських етичних та естетичних цінностей, усвідомленню єдності себе та Всесвіту [9, С. 141].

К. Муздибаєв вважає, що з одухотворенням відповідальності виокремлюється такий вектор її розвитку як відповідальність не тільки за минуле, але і за майбутнє. Цей факт є результатом здатності суб'єкта усвідомлювати особисту відповідальність за здійснення своїх обов'язків і передбачати наслідки власної діяльності.

Розглядаючи рівні розвитку відповідальності, слід мати на увазі неминучість перетворення відповідальності на внутрішню детермінанту для досягнення вищого рівня розвитку. На думку К. А. Абульханової-Славської, оптимальним є такий тип відповідальності, коли особистість висуває вимоги до самої себе з метою підвищення рівня труднощів у сфері власної діяльності.

Зазначимо, що людина є центром духовних актів, вона сама витворює свою духовність. Без набуття людиною відповідальності неможливим для неї стає пошук Бога та наближення до Нього.

Так, у Священному Писанні Бог являє Себе як Особистість, яка найвищою мірою відповідальна за Себе і Своє творіння. У природу людини Богом, поряд з такими Божественними властивостями як *простота, любов, доброта*, закладена також *відповідальність*.

Релігійний філософ, правознавець, публіцист І. Ільїн визначав, що духовна людина навчається *схилятися перед Богом, шанувати саму себе, бачити і цінувати духовність у всіх*.

Отже, почуття відповідальності є первинним, аксіоматичним проявом духовності і релігійності. Дух є творчою енергією,

яка природно ставить собі скоєне і відповідає за вчинене. Коли людина усвідомлює в собі цю духовну енергію, та осмислюється відчуття своїх недоліків/достоїнств та підвищується почуття відповідальності. Саме тому релігійність завжди є джерелом духовного самопочуття, без якого на землі неможлива ніяка доброчесність, ніяка культура і ніяка державність.

Розгляд складових англійського слова «*responsibility*» – відповідальність – виявив, що склад «*Re*» означає *повернення до оригіналу, джерела*; склад «*spons*» – слово *спонсор* – *той, хто зобов'язується забезпечувати, надавати підтримку і захист*, склад «*ibility*» співзвучний з «*ability*», означає *вміння, здатність, талант*.

Якщо скласти ці склади разом, слово «*відповідальність*» означає *повернення дарування, дарованого вам джерела*. Отже, Євангеліє трактує відповідальність як звітність щодо використання своїх здібностей і талантів перед Тим, хто дав людині ці дарування. Бути відповідальною людиною означає бути в змозі дати Богові найкращу відповідь про своє життя.

У світлі означених тенденцій постає проблема актуалізації рівня професійності фахівця через його моральність.

Трудова діяльність, незалежно від професії, базується на моральній системі суспільства. Сучасні кодекси професійної моралі акцентують увагу на виявленні таких професійних рис, як *компетентність, обов'язковість та відповідальність*.

Так, німецький дослідник Йоган Гербарт вважає за необхідне наявність у фахівця внутрішньої свободи, досконалості, доброзичливості для встановлення гармонії між індивідуальною волею та волею інших людей, розуміння індивідуальних прав і обов'язків індивіда у стосунках з оточенням.

Найвища суспільна й особистісна цінність моралі полягає в її загальнолюдяності, оскільки ідеал моралі є вищим від вузькопрофесійних інтересів. Людське сумління є єдиним для будь-якої особи, тому що моральний рівень особистості не залежить від професії, національності, походження, соціального статусу тощо.

Професійна мораль є невід'ємною складовою загальнолюдської моралі, існує в її рамках і формується на її основі. Професійна діяльність особистості є складною системою взаємозумовлених моральних стосунків, у тому числі ставлення до об'єкта праці; стосунки з колегами; ставлення до суспільства взагалі.

Формування майбутнього професіонала починається у виші, головна мета якого полягає не тільки у підготовці майбутнього

фахівця, який володіє теоретичними знаннями, навичками та здатний їх практично застосовувати. Відповідальність особистості за свій професійний вибір та професійне становлення протягом навчання, розкриття свого ресурсного потенціалу є важливими показниками моральної сутності особистості.

Відповідальність фахівця, який працює в системі *людина-людина*, розглядається як спроможність правильно зрозуміти потреби інших людей як свої особисті, вміння керувати особистою поведінкою, не даючи волі ірраціональним пристрастям. Своєрідність моральної відповідальності полягає в тому, що критерієм її зовнішнього контролю є громадська думка, а внутрішнього – совість.

Поведінка фахівця при виконанні професійних обов'язків, в побуті, в громадських місцях є маркером їх морально-етичної сутності, духовного багатства або, навпаки, бездуховності; етична культура необхідна при досягненні гармонії у пізнанні професійних явищ, професійному спілкуванні, гармонії у процесі ухвалення професійного рішення.

В. Сафін досліджував моральний аспект відповідальності та визначив, що вищий рівень відповідальності як головна моральна властивість безпосередньо пов'язаний із світоглядом особистості. Вона має зв'язок з такими моральними поняттями, як гуманізм, патріотизм, добросовісність, ініціативність, дисциплінованість, чесність, працелюбність, творча активність, здатність до дії, розумного самообмеження.

У процесі виховання зовнішні моральні норми засвоюються індивідом і стають його внутрішнім законом, але процес адекватного усвідомлення особистістю своєї відповідальності визначається багатьма факторами: пізнавальними, мотиваційними, характерологічними, середовищними тощо, унаслідок чого суб'єктивна відповідальність інколи має розходження з об'єктивністю.

При цьому професійна мораль особистості повинна відповідати загальноприйнятій системі моралі. Порушення моральних установок та безвідповідальне ставлення фахівця до своїх професійних обов'язків може призвести до деградації особистості. Відповідальна людина завжди здатна відповісти за свій вчинок, тобто дати пояснення тому, що вона скоїла. Моральні якості майбутнього фахівця є одним з провідних елементів професійної придатності.

Відповідальна людина у своїх діях враховує не тільки свої цінності, але і поважає цінності інших людей, які можуть відпо-

вісти за наслідки скоєного нею. Відповідальною є поведінка, яка здійснюється людиною свідомо і вільно.

Людині дуже важливо брати відповідальність і за свої досягнення. Іноді людина готова взяти на себе відповідальність за невдачу, не звалюючи при цьому провину ні на які обставини, але не несе ніякої відповідальності за свої успіхи, не усвідомлює те корисне і цінне, чого їй вдалося досягти.

Проблема духовності в зв'язку з відповідальністю як професійно важливою якістю майбутнього фахівця є особливо актуальною в студентський період життя людини, коли в ході особистісного і професійного становлення йде усвідомлення й інтерпретація життєвого досвіду, набуття професійних навичок.

Проведений аналіз з даної проблеми дозволяє зробити такі **висновки:**

- Духовність та відповідальність є екзистенціалами людського буття.
- Духовність як психологічне явище полягає у потребі і здатності людини до розуміння сенсу власного життя, реалізації себе і відповідальності перед собою і суспільством.
- Відповідальність є однією з найголовніших психологічних складових духовності, що чинить суттєвий вплив на її розвиток і визначає вектор життєдіяльності та професійного становлення особистості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологічні механізми сходження особистості до духовних цінностей: [Електронний ресурс] / І. Д. Бех. – Режим доступу: <http://ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/54-2012-09-04-22-02-31.html>
2. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості : монографія / М. Й. Боришевський. – Суми: Еллада, 2012. – С. 497-502.
3. Начала христианской психологии : учебное пособие для вузов / Б. С. Братусь и др. – М.: Наука, 1995. – 236 с.
4. Исаев С. А. Теология смерти. Очерки протестантского модернизма / С. А. Исаев. – М., 1991. – 236 с.
5. Копилова С.В. Екзистенціали людського буття: підходи до розуміння сутності / С.В. Копилова // Культурологічний вісник. Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя: Просвіта, 2007. – № 18. – С. 113-115.
6. Роменець В.А. Вчинок і світ людини // Основи психології: підручник. – К. : Либідь, 1995. – С. 83-402.

7. Савчин М. В. Проблема пізнання духовних явищ / М. В. Савчин // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2007. – Т. IX. – Ч. 5. – С. 337-345.
8. Сартр Ж.-П. Буття і Ніщо. Нарис феноменологічної онтології // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: хрестоматія / Упоряд. В. В. Лях, В. С. Пазенок. – К.: Ваклер, 1996. – С. 113-182.
9. Юзвак Ж. Духовність як психологічний феномен: структура та чинники розвитку // Філософська думка. – 1999. – № 9. – С. 141.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Beh I. D. Psychologichni mehanizmy shodzhennja osobystosti do duhovnyh cinnostej: [Elektronnyj resurs] / I. D. Beh. – Rezhym dostupu: <http://ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/54-2012-09-04-22-02-31.html>
2. Boryshevs'kyj M. J. Osobystist' u vymirah samosvidomosti : monografija / M. J. Boryshevs'kyj. – Sumy: Ellada, 2012. – S. 497-502.
3. Nachala hristianskoj psihologii : uchebnoe posobie dlja vuzov / B. S. Bratus' i dr. – M.: Nauka, 1995. – 236 s.
4. Isaev S. A. Teologija smerti. Oчерki protestantskogo modernizma / S. A. Isaev. – M., 1991. – 236s.
5. Kopylova S.V. Ekzystencijaly ljuds'kogo buttja: pidhody do rozuminnja sutnosti / S.V. Kopylova // Kul'turologichnyj visnyk. Naukovo-teoretychnyj shhorichnyk Nyzhn'oi' Nadnoprjanshhyny. – Zaporizhzhja: Prosvita, 2007. – № 18. – S. 113-115.
6. Romenec' V.A. Vchynok i svit ljudyny // Osnovy psihologii': pidruchnyk. – K. : Lybid', 1995. – S 83-402.
7. Savchyn M. V. Problema piznannja duhovnyh javyssh / M. V. Savchyn // Problemy zagal'noi' ta pedagogichnoi' psihologii': Zbirnyk nauk. prac' Instytutu psihologii' im. G. S. Kostjuka APN Ukrai'ny / Za red. S. D. Maksymenka. – K., 2007. – Т. IX. – Ch. 5. – S. 337 – 345.
8. Sartr Zh.-P. Buttja i Nishho. Narys fenomenologichnoi' ontologii' // Suchasna zarubizhna filosofija. Techii' i naprjamy: hrestomatija / Uporjad. V. V. Ljah, V. S. Pazenok. – K.: Vakler, 1996. – S. 113-182.

9. Juzvak Zh. Duhovnist' jak psihologichnyj fenomen: struktura ta chynnyky rozvytku // Filosofs'ka dumka. – 1999. – № 9. – S. 141.

Aleksieieva T.V. Spirituality and responsibility as existential concepts of human being. The article focuses on the psychological peculiarities of existential concepts as spiritual and practical phenomena that characterize the personality's emotional and psychological experience and is the result of his/her free choice.

The peculiarities of the crisis of major human existential and value parameters have been highlighted. The basic directions of the problem of spirituality scientific research have been presented.

The main directions to the understanding of existential concept which determines the being of any individual, his/her relation to life and death, self-assessment of his/her position in the world and the human environment have been analysed.

It has been defined that the vitality of the contemporary personality and overcoming of certain difficulties of being are closely connected with the qualitative transformation of the inner world which takes place in the professional activity of the person. But this transformation is due to the maturity of the individual as it contributes to the professionalization and professional ethics and the further development of the personality potential.

Special attention is devoted to the relations between spirituality and responsibility as key elements of future specialists' professional competence.

The importance of responsibility in students' life has been emphasized when understanding and interpretation of life experience in the personal and professional development, the acquisition of skills is carried out.

Key words: spirituality, existential concepts, life experience, human being, students, a future specialist, professional responsibility, professional ethics, professional development.

Отримано: 18.09.2013 р.